

**НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
З УРАХУВАННЯМ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО
ПІДХОДУ ТА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
В БУКОВИНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ**

Надія БАБУХ, Інна ГЕОРГИЦЕ, Юлія РУСНАК

ВДНЗ України “Буковинський державний
медичний університет”, Чернівці (Україна),
skoromovk@gmail.com; inna.i.gh@gmail.com; yuliya.ru@gmail.com

**TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE
TAKING INTO ACCOUNT A PERSONALITY-ORIENTED
APPROACH AND CORE COMPETENCIES AT BUKOVINIAN
STATE MEDICAL UNIVERSITY**

Nadiia BABUKH, Inna HEORHITSE, Yulia RUSNAK

Higher State Educational Establishment of Ukraine
“Bucovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0001-9003-8958; ORCID ID: 0000-0002-5556-3893
ORCID ID: 0000-0001-9941-4411

Надежда Бабух, Инна Георгицэ, Юлия Руснак. Обучение украинского языка как иностранного с учетом личностно ориентированного подхода и ключевых компетентностей в Буковинском государственном медицинском университете. В статье рассмотрены педагогические средства и методы, способствующие личностно ориентированному подходу в обучении и развитии ключевых компетентностей будущего врача на занятиях украинского языка как иностранного в Буковинском государственном медицинском университете. **Актуальность** исследования обусловлена необходимостью освещения проблем преподавания украинского языка как иностранного с помощью различных педагогических методов и форм. **Методы исследования** обусловлены его целями и задачами. В работе использованы описательный метод, наблюдение, классификации. **Научная новизна работы** заключается в том, что впервые проанализированы роль ключевых компетентностей и значение личностно ориентированного подхода для обучения украинского языка как иностранного студентов-медиков. **Выводы.** Определено содержание ключевых компетентностей и путей их реализации посредством использования различных средств и методов с учетом личностно ориентированного подхода к обучению украинского языка как иностранного.

Ключевые слова: *средства, методы личностно ориентированного подхода, ключевые компетентности, украинский язык как иностранный.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Підготовка фахівців нового рівня є важливим завданням в умовах розвитку та реформування системи вищої освіти відповідно до динамічності розвитку ринку праці. Новітня парадигма освіти характеризується переходом від концепції накопичення знань, умінь та навичок, необхідних в типових стандартних умовах, передбачених кваліфікаційною характеристикою, до концепції особистісно орієнтованого навчання. Випускник вищого навчального закладу повинен вміти самостійно та ефективно вирішувати проблеми у галузі професійної діяльності, позитивно взаємодіяти та співпрацювати з колегами, прагнути до постійного фахового зростання та творчої самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування професійної компетентності приділила увагу низка вітчизняних та іноземних науковців: І.Г. Агапов, Б.С. Гершунський, І.В. Радзівська, А.В. Хуторський, Д. Баретт, Д. Равен.

Мета статті – з'ясувати особливості викладання української мови як іноземної шляхом розвитку ключових компетентностей та особистісно орієнтованого підходу.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю висвітлення проблем викладання української мови

як іноземної за допомогою різноманітних педагогічних методів та форм. У дослідженні використані такі **наукові методи:** описовий, спостереження, класифікації.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше проаналізовано роль розвитку ключових компетентностей та значення особисто орієнтованого підходу для навчання української мови як іноземної студентів-медиків.

Виклад основного матеріалу. А. Маркова розглядає компетентність як “володіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції”¹. Аналізуючи визначення професійної компетентності різних авторів (О.С. Заблоцька, Е.Ф. Зеєр, К.К. Платонов), приходимо до висновку, що дослідники розглядають це поняття як синонім слову “професіоналізм” або як його складову. Професійна компетентність, за визначенням авторів, - це сукупність знань, умінь, навичок, особистісних якостей майбутнього фахівця, необхідних для забезпечення ефективної діяльності. Окремо розглянув питання визначення “компетенція” та “компетентність” у своїх працях М. Головань. У статті використовуємо ці терміни саме із такими значеннями. “Компетенція – деяка відчужена, наперед задана вимога до підготовки особи (властивості або якості, потенційні здатності особи), наперед задана вимога щодо знань та досвіду діяльності у певній сфері; Компетентність – це володіння

¹ Markova A. K. Psihologiya professionalizma: monografiya [The Psychology of Professionalism: A Monograph], M.: Mezhdunarodnyiy humanitarniy fond “Znanie”, 1996, P. 8 [in Russian].

компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмета і продукту діяльності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмета і результату діяльності². Ми схилиємося до позиції автора та розглядаємо ці поняття саме в такому значенні.

Формування ключових компетенцій, які необхідні для будь-якої професійної діяльності, в тому числі медичної, є одним із найважливіших завдань професійної освіти. Ознайомившись із формулюванням ключових компетенцій медика в різних країнах (Великобританія, США, Канада, Росія), схилиємося до визначення експертів Ради Європи, що вказують на ключові компетенції, які повинні набути сучасні випускники вищих навчальних закладів професійної освіти:

соціальні компетенції – брати участь у прийнятті спільних рішень, функціонуванні та покращенні демократичних інститутів, урегулювати конфлікти ненасильницьким шляхом;

комунікативні компетенції – толерантність, вміння спілкуватися;

міжкультурні компетенції – розуміння відмінностей, розуміння один одного, здатність жити з людьми різних культур, мов, релігій;

інформаційні компетенції – володіння комп'ютерною грамотністю, здатність оволодіти новими технологіями в професійній галузі;

навчальна компетенція – здатність навчатися протягом усього життя, що є основою безперервної професійної освіти³.

Аналіз вищезазначених складових компетенцій дає можливість визначити орієнтовний перелік базових, якими повинен володіти випускник вищого медичного закладу: комунікативність, адаптованість, мобільність, зібраність, колегіальність, самостійність, відповідальність, толерантність, самосвідомість, самооцінка, конкурентноспроможність.

Реалізація компетентнісного навчання передбачає використання особистісно орієнтованого підходу.

Особистісно орієнтоване навчання – це навчання, у центрі якого знаходиться особистість: її мотиви, цілі, неповторний психологічний склад. Виходячи з інтересів особистості, рівня її знань і умінь, викладач визначає мету знань і коригує освітній процес, керуючись розвитком особистості⁴.

Оскільки метою особистісно орієнтованого навчання є не просто передавання досвіду у вигляді знань, умінь і навичок, а й формування ціннісних орієнтацій особистості, її світогляду, набуття нею особистого досвіду діяльності, здатності адекватно діяти в проблемних ситуаціях, задовольняти свої індивідуальні потреби, відповідати на виклики часу та здійснювати свій життє-

вий проект, то можна стверджувати, що воно є компетентнісним по суті.

Принципи особистісно орієнтованого навчання полягають у тому, що перед подачею нового матеріалу викладач врахує рівень і спосіб сприйняття інформації студентом та передбачить незрозумілі, нецікаві моменти. Відповідно до цього викладач коригує матеріал для найкращого його засвоєння, до рівня розвитку студентів.

Окрім того, враховуються мотиви та інтереси навчання студента, акцентується увага на вивченні матеріалу, необхідного для розвитку його майбутніх професійних якостей (вивчення лексичних тем, пов'язаних із психологічними, моральними, професійними, якостями лікаря). Перед вивченням нової теми необхідно обґрунтувати студенту її актуальність, тоді навчальні цілі сприйматимуться як свої власні. Використання нових технологій у викладанні української мови для іноземних студентів є одним із найважливіших аспектів удосконалення й оптимізації навчального процесу, збагачення арсеналу методичних засобів і прийомів. “Сьогодні в педагогічній літературі вже не дискутується питання щодо використання в навчальному процесі такого підходу. Він є офіційно визнаним і йому надається перевага в середовищі викладачів української мови як іноземної. Головним в особистісно-орієнтованому процесі є оволодіння українською мовою як іноземною, тобто максимальне врахування особистісних здібностей та інтересів студентів, а не сам процес викладання”⁵.

Реалізація ключових компетенцій в сучасній системі освіти передбачає підготовку успішного фахівця упродовж всього освітнього процесу. З цією метою на заняттях з української мови як іноземної ми застосовуємо різні форми та методи.

Для виховання рівня соціальної компетенції майбутнього фахівця на заняттях української мови як іноземної доречними є програмові теми, що стосуються вміння вибудовувати професійні стосунки в колективі, з пацієнтом (лексичні теми: “Основні моделі взаємин “лікар-стоматолог – пацієнт”, “Спілкування з дитьми в стоматологічному кабінеті”, “Етика лікаря-стоматолога”). Для цієї ж мети продуктивною є технологія організації групової навчальної діяльності (проблемний семінар “Компроміс із совістю для лікаря – це шлях до зради”; “коло ідей” – “Яким лікарем хочеш стати я?”), що сприяє розвитку колегіальності, вмінню робити вибір, приймати рішення, бути відповідальним.

Комунікативна компетенція виховується предметними та позапредметними засобами і є більш ніж необхідною для майбутнього медика. Обов'язковою умовою з боку викладача-філолога є слідкувати за мовленням студентів. Вдосконалення мовленнєвих навичок – неодмінна умова розкриття естетичної сутності мови. Цьому сприяють ігри, наприклад, “Зіпсутий телефон” (викладач нашіптує одному зі студентів певне слово, наприклад, *молоко* або коротке речення, скажімо,

² Holovan M. S. “Kompetentsiya i kompetentnist: Dosvid teorii, teoriia dosvidu” [Competence and competency: Experience of theory, theory of experience]. *Vyshcha osvita Ukrainy: Teoretychni ta naukovo-metodychni chasopys*, 07/2008, N 3, P. 28 [in Ukrainian].

³ Radziievska I.V. “Formuvannia profesiinoi kompetentnosti medychnykh sester” [Formation of nurses professional competence], *Problemy osvity*, 2008, № 57, P. 69 [in Ukrainian].

⁴ Pedahohichni tekhnolohii: teoriia ta praktyka: Kurs lektsii: Navchalnyi posibnyk [Pedagogical technologies: theory and practice: Lecture Course: Tutorial], za red. prof. M.V. Hrynovoi. Polt. derzh.ped.un-t. im. V.H. Korolenka, Poltava: ASMI, 2004, P. 37 [in Ukrainian].

⁵ Doloh O. “Innovatsiyni pidkhid do vykladannia kursu “Ukrainska mova yak inozemna” [An innovative approach to teaching the course “Ukrainian as a Foreign Language”], *Problemy i perspektivy yazykovoy podgotovki inostrannykh studentov: materialy Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii (1-2 oktyabrya 2015 g.)*, Harkov: HNADU, 2015, P. 89 [in Ukrainian].

сестра п'є молоко. Студент передає сусідові за партою те, що почув, і так до останнього гравця. Опісля всі від останнього гравця повторюють почуте. Той, хто першим переплутав слова, сідає тепер останнім, і гра продовжується). Розвитку мовлення сприяє й гра "Повтори" (один з гравців називає якийсь предмет, наприклад, *яблуко*. Наступний повторює це слово і додає назву іншого предмета – *яблуко, зошит*. Аналогічно кожен наступний учасник гри після перерахунку всіх названих раніше слів додає ще одне. Перемогу отримує студент, який має найкращу пам'ять).

З метою закріплення звукової вимови використовують чистомовки. Викладач може скласти їх сам на різні звуки, наприклад: *ро-ро-ро – гостре перо, ам-ам-ам – нікому не дам, са-са-са – вкусила оса, ра-ра-ра – висока гора, ір-ір-ір – великий двір, ма-ма-ма – холодна зима* тощо.

Комунікативна компетентність відіграє надзвичайно важливу роль при вивченні мови. Оскільки самих знань про мову недостатньо для процесу спілкування. З цією метою повинні бути сформовані мовленнєві навички. Проте й цього недостатньо для повноцінної комунікації, оскільки ще необхідно вміти послуговуватися знаннями і навичками для висловлення власних думок, для правильної реакції на слова співбесідників, тобто необхідно виробити навички. Низка комунікативних тренувальних вправ покликана задовільнити ці потреби. До прикладу, викладач пояснює особливості утворення форми місцевого відмінка іменників у значенні місця, а згодом пропонує студентам поставити іменники у форму місцевого відмінка: *Чернівці – у Чернівцях, Румунія – в Румунії, Алжир – в Алжирі, лікарня – у лікарні, поле – на полі, аудиторія – в аудиторії*. Такі приклади демонструють та формують знання про місцевий відмінок іменників. Доречно запропонувати також добірку вправ для закріплення цієї форми у мовленні (*Де ви народилися? – У Сирії, Єгипті, Індії, Судані*). Таким чином розвиваються навички вживання української мови студентами-іноземцями. Наступним етапом для студентів буде оволодіння вмінням вільно послуговуватися цими формами у щоденному спілкуванні. Допоміжним засобом пропонуємо розігрування діалогів із вживанням вивчених граматичних форм: *Розкажіть про свою сім'ю. Чому Ви вирішили стати лікарем? Де Ви зараз мешкаєте?* У такий спосіб відбувається поглиблення контексту, застосування навичок у нових ситуаціях, покращується не лише мовна, а й комунікативна компетентність.

Погоджуємося, що перш за все "мета вивчення іноземними громадянами української мови полягає у формуванні комунікативної компетентності, забезпеченні комунікативних потреб у різних сферах спілкування: навчально-науковій (для отримання конкурентоспроможної підготовки за обраним фахом, виконання наукових досліджень), суспільно-політичній і соціально-культурній (для належної адаптації та повноцінного орієнтування в новому соціально-культурному середовищі, особистісного культурного зростання), побутової (для задоволення потреб повсякденного життя), а також для виховання гармонійної особистості, що здатна до міжкультурного діалогу"⁶.

Задля реалізації мети необхідним є вирішення та-

ких завдань:

– дослідження комунікативних потреб різних категорій іноземців відповідно до різних моделей мовного навчання та мовної ситуації, що склалася в Україні;

– закріплення іноземцями мовних і мовленнєвих знань, формування вмінь і навичок комунікативно доцільно користуватися засобами мови у процесі спілкування;

– розвиток в іноземців умінь і навичок самостійної навчальної діяльності, вмінь навчатися, вдосконалювати когнітивно-операційний компонент мовленнєвої діяльності як засіб усебічного розвитку особистості;

– утвердження гуманістичного світогляду, розвиток вмінь міжкультурного спілкування, виховання толерантного ставлення до представників інших культур та релігійних переконань;

– навчання поваги до українського народу, української культури;

– формування навичок критичного осмислення соціальних проблем, усвідомлення життєвих цінностей.

Особиста багатомовність як рівноправний засіб особистісного професійного та культурного зростання повинна бути результатом опанування іноземцями української мови.

Міжкультурна компетенція є звичним та природнім явищем для студентів-іноземців, з яким вони стикаються повсякчас. Вивчаючи лексичні теми, де розкриваються особливості української культури, студенти знайомляться ближче з країною. Окрім того, перебуваючи в українському середовищі, студенти часто самі цікавляться тутешніми звичаями і традиціями (*лексичні теми "Традиції української кухні", "Знайомство", "Порівняльний аналіз родинної лексики української мови та хінді", "Особливості святкування Різдва в Україні", "Традиції та звичаї моєї країни"*).

Крім того, розвиток міжкультурної компетенції має місце в позааудиторний час, оскільки групи студентів часто є поліетнічними. Професія медика зобов'язує бути толерантним, мати повагу та надавати допомогу людям, незалежно від культури, віросповідання, національності.

На сьогоднішній день інформаційна компетенція є потрібною та невід'ємною складовою фахівця медичної галузі, оскільки ця сфера науки є динамічною та знаходиться в постійному розвитку. На заняттях української мови як іноземної практикуємо завдання, виконання яких потребує знаходити та використовувати інформацію з різних джерел (опрацювання тематичних відео- та аудіо матеріалів; застосування проектних технологій). Студенти навчаються відбирати та синтезувати необхідний матеріал серед різноманітної інформації.

Основне завдання вищої освіти – формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, іншими словами, - виховання фахівця з високим рівнем навчальної компетенції. Вирішення цього завдання неможливе тільки шляхом передачі знань в готовому вигляді від викладача до студента. Специфіка української мови полягає в тому, що вона є не лише предметом і об'єктом вивчення, але й засобом навчання. Саме тому націленість на практичне – писемне та усне – володіння мовою, на здатність користуватися різноманітною спеціальною літера-

⁶ Trostynska O., Ushakova N. "Vyvchennia ukrainskoi movy studentamy-inozemtsiamy: kontseptualni zasady" [Studying the Ukrainian language by foreign students: conceptual backgrounds], *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*, 2014, Iss. 9, P.13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2014_9_4.

⁷ Trostynska O., Ushakova N. "Vyvchennia ukrainskoi ...", op. cit., P.14 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2014_9_4.

турною мовою, що вивчається, а не тільки на знання мови як лінгвістичного феномена, присутні в сучасних програмах з української мови як іноземної і присутні у потребах самих студентів⁸.

Навчальна програма передбачає низку тем для самостійної роботи студента (*“Система охорони здоров’я в розвинутих країнах світу”*, *“Нетрадиційна медицина Сходу”*, *“Роль мови в житті людини” та інші*). Студент з пасивного споживача знань повинен стати їх активним творцем, що вміє сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність. У цьому плані варто зазначити, що самостійна робота студентів повинна стати основою освітнього процесу. Розвиток навичок аналітично-синтетичної обробки інформації у студентів є одним із методів навчання української мови як іноземної. Сюди належать такі творчі процеси, як осмислення, аналіз, оцінка змісту тексту українською мовою для одержання потрібної інформації.

Вдало доповнюють розвиток навчальної компетенції евристичні технології (добирання матеріалу з інтернету, переказ з елементами аналізу тексту, аналіз епізоду, складання діалогу, складання плану до твору), диференційований підхід (*“авторська лабораторія”* – доповнити авторський текст, написати свою версію твору на задану тему, зробити власний портрет-опис).

Особистісно орієнтований підхід, який органічно доповнює компетентнісне навчання, повною мірою сприяє розвитку ключових компетенцій майбутнього медика за допомогою найрізноманітніших педагогічних методів та форм.

Реалізація ключових компетенцій майбутнього медика на заняттях з української мови як іноземної дає можливість формувати фахівця, що зможе аналізувати власну діяльність, критичного оцінювати погляди та вчинки інших, організовувати та презентувати власну роботу.

Отже, можна дійти висновку про те, що особистісно орієнтований підхід у процесі навчання української мови як іноземної сьогодні є одним із найбільш ефективних для практичного втілення розвитку ключових компетенцій у студентів-іноземців та потребує подальшого уважного дослідження.

Nadiia Babukh, Inna Heorhitse, Yulia Rusnak. Teaching Ukrainian as a foreign language taking into account a personality-oriented approach and core competencies at Bukovinian State Medical University. Objectives. In the article pedagogical tools and methods that promote a personality-oriented approach in teaching and developing the core competencies of a future doctor in the classes of Ukrainian as a foreign language at Bukovinian State Medical University are described. **Research methods** are determined by its goals and objectives. In the paper descriptive, observation, classification methods are used. **The relevance** of the article is determined by the need to cover the problems of teaching Ukrainian as a foreign language through a variety of pedagogical methods and forms.

The scientific novelty of the work lies in the fact that for the first time the role in the development of core competencies and the importance of a personality-oriented approach for teaching Ukrain-

ian as a foreign language to medical student are analyzed. **Conclusions.** The content of core competencies and their ways of application is determined by using various means and methods taking into account a personality-oriented approach to teaching Ukrainian as a foreign language. It can be concluded that a personality-oriented approach in the process of teaching Ukrainian as a foreign language is one of the most effective for the practical implementation of the core competencies development of foreign students and needs further careful study.

Key words: means, methods of personality-oriented approach, core competencies, Ukrainian as a foreign language.

Бабук Надія – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”. Коло наукових інтересів: формування ключових компетентностей майбутніх медиків; інтерактивне навчання на заняттях з української мови як іноземної; особистісно орієнтований підхід на заняттях з української мови як іноземної.

Nadiia Babukh – teacher of Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine). Research interests: formation of key competencies of future physicians; interactive training in the classes of Ukrainian as a foreign language; personally oriented approach in the classes of Ukrainian as a foreign language.

Георгіце Інна – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”. Коло наукових інтересів: формування ключових компетентностей майбутніх медиків; інтерактивне навчання на заняттях з української мови як іноземної; особистісно орієнтований підхід на заняттях з української мови як іноземної.

Inna Heorhitse – teacher of Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine). Research interests: formation of key competencies of future physicians; interactive training in the classes of Ukrainian as a foreign language; personally oriented approach in the classes of Ukrainian language as a foreign language.

Руснак Юлія – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”. Після захисту кандидатської дисертації “Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті” за спеціальністю 10.02.01. – українська мова продовжує дослідження у галузі діалектології, етнолінгвістики, викладання української мови як іноземної. Автор понад 55 наукових праць, 4 монографії і навчально-методичного підручника з грифом МОЗ України.

Rusnak Yulia – PhD of Philology, Associate Professor of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”. After defending her dissertation “The vocabulary of family rituals in Bucovina dialect” in the specialty 10.02.01. - Ukrainian language keeps on researching in the field of dialectology, ethnolinguistics, teaching Ukrainian as a foreign language. Author of more than 55 scientific works, 4 monographs and textbook approved by Ministry of Health of Ukraine.

Received: 12.08.2019

Advance Access Published: December, 2019

© N.Babukh, I.Heorhitse, Yu.Rusnak, 2019

⁸ Doloh O. Innovatsiyni pidkhd do ..., op. cit., P. 89.